

DİL ARAŞTIRMALARI

Journal of Language Studies

Yıl/Year: 19, Dönem/Period: 2025-Güz/Autumn, Sayı/Number: 37

ISSN 1307-7821 | e-ISSN 2757-8003

YAYIN DEĞERLENDİRME

Review

Eski Uygur Türkçesinde Cinsiyet Kategorisi

Bayrak, Selin (2024). Eski Uygur Türkçesinde Cinsiyet Kategorisi. Çanakkale: PA Paradigma Akademi, 249 s. ISBN: 978-625-6139-36-7.

Muhammet Olgun

Doktora Öğrencisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Trabzon / Türkiye

e-posta muhammetolgund61@gmail.com

orcid 0000-0002-5371-1717

Atıf

Citation

Olgun, Muhammet (2025). Eski Uygur Türkçesinde Cinsiyet Kategorisi. *Dil Araştırmaları*, 37: 287-293.

Başvuru

Submitted

25.05.2025

Revizyon

Revised

03.06.2025

Kabul

Accepted

11.06.2025

Çevrimiçi Yayın

Published Online

07.11.2025

Bir varlığın biyolojik özelliklerine, toplumsal rollerine ve dilsel kullanım biçimlerine göre eril, dişil veya nötr oluşunu bildiren cinsiyet; genelde biyolojik cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve dil bilgisel cinsiyet olarak üç grupta değerlendirilir. Dil bilimi, cinsiyeti dil yapısı ve kullanımı yönüyle ele alır. Türkçenin dil bilgisel cinsiyet ifade etmediği görüşü, genel kabul görmüştür. Bu bakımdan dilde cinsiyet; dil bilgisel, sözlüksel ve çağrışımsal cinsiyet olarak üç grupta değerlendirilir. Bunlara ek olarak gizli cinsiyet ve söz dizimsel cinsiyet şeklindeki gruplardan da bahsedilir.

Cinsiyet üzerine yapılan çalışmalar son yıllarda yaygınlık kazanmıştır. Bu çalışmalar daha çok toplumsal cinsiyet (gender) üzerine yoğunlaşmıştır. Toplumsal cinsiyet ile dil arasındaki karşılıklı etkileşimi inceleyen araştırmalar, zamanla cinsiyet dil bilimi (gender linguistics) adıyla anılan bağımsız bir alt disiplin hâline gelmiştir. Benzer şekilde son dönem çalışmalarında yoğunlaşılacak başka bir çalışma alanı ise Eski Uygur Türkçesidir. Bu bakımdan Eski Uygur Türkçesinde cinsiyet kategorisini ele alan ve 2024 yılının son aylarında okuyucu ile buluşan *Eski Uygur Türkçesinde Cinsiyet Kategorisi* adlı inceleme eseri, Türklük bilimi alanına özgün bir katkı sunmaktadır. “Eşim Aykan’a...” şeklinde ithaf cümlesi ile başlayan eserin tanıtımı; “Söz Baş”, “Kısaltmalar”, “Taranan Eserler” ve “İçindekiler” bölümleri ile yapılır (s. V-XX). “İçindekiler” kısmı; “Giriş”, “Cinsiyet Belirten Genel Adlar”, “Cinsiyet Belirten Bedensel Sözcükler”, “Cinsiyet Belirten Akrabalık Adları”, “Cinsiyet Belirten Sosyo-Kültürel Adlar”, “Hayvanlarda Cinsiyet Belirten Sözcükler”, “Sonuç” ve “Kaynakça” şeklinde yedi ana başlığı haber vermektedir.

Çalışmada cinsiyet kavram alanına giren sözcüklerin önce tarihî Türk lehçelerindeki, daha sonra çağdaş Türk lehçelerindeki durumu ele alınmıştır. Tarihî Türk lehçelerindeki durumu bölümünde genellikle Clauson (1972); Wilkens (2021); Ercilasun ve Akkoyunlu (2015); Starostin, Dıbo ve Mudrak (2003) gibi araştırmacıların çalışmalarından yararlanılmıştır. Bununla beraber ele alınan sözcüğün geçtiği *Mukaddimetü'l-Edeb* (Yüce 2014), *Kıyasü'l-Enbiyâ* (Ata 2014) gibi eserlerden örnekler de gösterilmiştir. Değerlendirilen her sözcüğün Eski Uygur Türkçesindeki görünümü tanıklı şekilde verilmiştir. Çağdaş Türk lehçelerindeki durumu ise genellikle *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü* (Ercilasun 1991) ve *Kırım Tatar Türkçesi-Türkiye Türkçesi-Rusça Sözlük* (Muzafarov 2018) adlı eserlerden gösterilmiştir. Bu bakımdan tablo hâlinde TürkT., AzT., BşkT., KzkT., KrgzT., KrmTT., ÖzbT., TatT., TrkmnT. ve YUygT. şeklindeki kısaltmalarla çağdaş Türk lehçelerindeki karşılıkları verilmiştir. Tarihî ve çağdaş lehçelerdeki durumlar için söz konusu çalışmaların dışında da pek çok eserden yararlanıldığı söylenmelidir.

Başlıkları itibarı ile kitabın işlenişi şu şekilde özetlenebilir:

0. *Giriş*: “Giriş” bölümünde doğrudan “Cinsiyet Kategorisi”, “Cinsiyet ve Dil İlişkisi” ve “Türkçede Cinsiyet Kategorisi” adlı alt başlıklara yer verilmiştir. “Cinsiyet Kategorisi” başlığında cinsiyet kavramının sözlük anlamına yer verilmiş; dilsel cinsiyet için dil bilgisel, sözlüksel, göndergesel ve toplumsal olmak üzere dört alt kategori oluşturulmuştur. “Cinsiyet ve Dil İlişkisi” başlığında bir dilde dil bilgisel cinsiyetin işaretleyicisi bulunmasa da dilin sözlüksel veya gizli çağrışım yöntemleriyle cinsiyet ifade edebileceğine dikkat çekilmiş, cinsiyet ve dil ilişkisi konulu çalışmalar kronolojik ve açıklamalı olarak sunulmuştur. “Türkçede Cinsiyet Kategorisi” başlığında Türkçede cinsiyet kategorisi üzerine yapılan çalışmalara dair bir literatür analizine yer verilmiştir. Ayrıca Türkçenin cinsiyeti ifade etmek için dil bilgisel unsurlar yerine sözlüksel unsurları kullandığı bilgisi de vurgulanmıştır.

1. *Cinsiyet Belirten Genel Adlar*: Çalışmanın “Giriş” bölümü konuyla ilgili genel bir çerçeve sunmakta, asıl inceleme bu bölümle başlamaktadır. Bu bölüm, “‘Kadın’ Anlamını Taşıyan Genel Adlar” ve “‘Erkek’ Anlamını Karşılayan Genel Adlar” şeklinde iki alt başlıkta ele alınmıştır. İlk alt başlıkta *ekeç* “dişi”, *evçi* “kadın, dişi, dişil; eş, karı” [<ev + çi], *tişi* “dişi varlık; kadın; dişi” ve *uzun tonlug* “kadın” [<uzun ton + lug] sözcükleri değerlendirilmiştir. İkinci alt başlıkta ise sadece *irkek* “erkek, erkekler; boğa” sözcüğü ele alınmıştır.

2. *Cinsiyet Belirten Bedensel Sözcükler*: Bu bölüm “Kadınlığı İfade Eden Bedensel Adlar”, “Kadınlığı İfade Eden Bedensel Eylemler” ve “Erkekliği İfade Eden Bedensel Adlar” şeklinde üç alt başlık altında incelenmiş, erkekliği ifade eden bedensel eylemleri gösteren kelimelerin tespit edilemediği belirtilmiştir. “Kadınlığı İfade Eden Bedensel Adlar” bölümünde Eski Uygur Türkçesinde kadınlığı ifade eden bedensel adların genellikle annelik ve doğum kavram alanına ait olduğu ifade edilmiş; *agarlag~agırlıg* “hamile” [<agar~agır + lag~lıg], *içlig* “hamile, gebe; iç tarafta bulunan” [<iç + lig], *kalal* < TochB kalel < Skt. kalala “hamileliğin ilk haftasındaki embriyo”, *kaplıg* “döl yatağı ...” [<kap + lıg], *köküzlüg* “göğüslü, gönüllü, göğüs ...”, *oglan ergüsi* “döl yatağı, rahim” [<oglan ergü + si], *tişi erklig* “vajina, dişilik organı”, *umay* “rahim, döl yatağı; çocukları ve Türkleri koruduğuna inanılan kutsal ruh veya tanrıça” gibi 19 sözcük değerlendirilmiştir. “Kadınlığı İfade Eden Bedensel Eylemler” bölümünde “Kadınlığı İfade Eden Bedensel Adlar”da olduğu gibi annelik ve doğum kavram alanına ait sözcüklerin çoğunlukta olduğu ifade edilmiş ve şu sözcükler verilmiştir: *emiz-* “emzirmek” [<em- + -(X)z], *kelür-* “getirmek, getirtmek, göstermek, yanında getirmek; (çocuk, buzağı vs.) doğurmak” [<kel- + -(X)r], *tugut-* “doğurmak, vücuda getirmek, ortaya koymak” [<tug- + u + -r], *urılan-* “dünyaya bir erkek çocuk getirmek” [<urı + la- + -n].

“Erkekliği İfade Eden Bedensel Adlar” bölümünde sözcükler şu şekilde verilmiştir: *enek~inek* “hava torbası, testis torbası”, *erkek erklig* “erkeklik organı, penis”, *evin* “tohum, tahıl tanesi, buğday, zerre, parçacık; damla; meyve; yaprak, taç yaprağı, başak; parça (meyveler için vs.); gözenek; bir miktar bildiren sözcük; ayrı ayrı, dar, az”, *kap* “tulum, su tulumu, deri tulum, balon; kese, torba; ölçü birimi, hacim ölçüsü, bir vergi çeşidi (tulumlarda şarap şeklinde); paket; kap, depo; haya torbası”, *uvut yeri* “üreme organları, erkeklik organı” [<uvut yer + i], *uvut yini* “edep yeri, erkeklik organı”, *yalgukkiya~yalgokkiya* “sperm” [<yalguk~yalgok + kıya], *yürün* “beyaz, ak, aydın; beyaz şey (sperm, döl = erkeklerin üreme özü)”. Görüldüğü gibi ele alınan kelimelerin cinsiyet dışı anlamları da dikkate alınmıştır.

3. *Cinsiyet Belirten Akrabalık Adları*: Bu bölüm “Kadın Akrabalık Adları”, “Kadın Akrabalık Eylemleri”; “Erkek Akrabalık Adları” ve “Erkek Akrabalık Eylemleri” şeklinde dört alt başlık hâlinde değerlendirilmiştir. “Kadın Akrabalık Adları” bölümünde *ana* “anne, kaynana”, *baltır~baltız* “genç kız kardeş, baldız”, *eçe* “abla”, *kisi* “kadın, eş”, *kügüy* “teyze”, *ög* “anne; Ana Tanrıça; temel, esas”, *siñil* “küçük kız kardeş”, *yençe* “yenge” gibi 18 sözcüğe yer verilmiştir. “Kadın Akrabalık Eylemleri” bölümünde sadece *beglen-* “evlenmek” [<beg + le- + -n] sözcüğü yer almıştır.

“Erkek Akrabalık Adları” bölümünde *aka* < Mo. aqa “büyük erkek kardeş, ağabey”, *apa* “ata, dede, büyük baba, cet”, *ata* “baba, kayınbaba, kaynata”, *baba* “baba”, *çaga* < Mo. çaya “erkek çocuk”, *eçi~içi* “ağabey”, *ini* “küçük erkek kardeş”, *küdegü* “damat, güveyi” [<küde- + -gü], *og(u)l* “oğul, erkek evlat, çocuk, embriyo, civciv, kuş yavrusu, yavru, hayvan yavrusu; prens”, *tagay* “dayı”, *urı* “delikanlı, oğul, genç adam”, *yurç~yorç* “kayınbirader, eşin erkek kardeşi” gibi 27 sözcük incelenmiştir. “Erkek Akrabalık Eylemleri” bölümünde ise sadece şu iki sözcük yer almıştır: *kelinle-* “evlendirmek, (birine) bir gelin temin etmek; evlenmek” [<kelin + le-], *ogullan-* “çocuk sahibi olmak, oğul olarak kabul etmek, oğul evlat edinmek” [<ogul + la- + -n-]. Bu bahiste Eski Uygur Türkçesinde kadın ve erkek akrabalık adlarını ifade eden 45 sözcük bulunurken akrabalık eylemlerini ifade eden sadece 3 sözcük olması dikkat çekicidir.

4. *Cinsiyet Belirten Sosyo-Kültürel Adlar*: Bu bölüm “Kadın Cinsiyetini Belirten Sosyo-Kültürel Adlar”, “Erkek Cinsiyetini Belirten Sosyo-Kültürel Adlar”, “Kadın Cinsiyetini Belirten Dinî Adlar” ve “Erkek Cinsiyetini Belirten Dinî Adlar” olmak üzere yine dört alt başlıkta değerlendirilmiştir. “Kadın Cinsiyetini Belirten Sosyo-Kültürel Adlar” bölümünde *abınçu* “köle kız” [<abın- + -çu], *büdigçi* “dansçı kadın, dansçı” [<büdi- + i + g + çi], *huŋ-taihiu* < Chin. huang tai hou “imparatoriçe annesi”, *katun* “Sogd. x’twn ~ γ’twnh “kadın, hanım, hanımefendi, sahibe, kraliçe, hükümdarın eşi, tanrıça”, *kunçuy* < Chin. gongzhu “kadın, prenses, kraliçe, eş; kadın cinse mensup kişiler”, *kün* “cariye, halayık, hizmetçi kadın”, *taman* “(kadınlar için) bir tür elbise”, *terken* “prens, kraliçe, kraliçe hazretleri” gibi 17 sözcük değerlendirilmiştir.

“Erkek Cinsiyetini Belirten Sosyo-Kültürel Adlar” bölümünde *beg* “bey, prens, hükümdar; koca, eş; devlet memuru; soylu kişi”, *er* “adam, erkek, insan; erkeksi; kahraman; hükümdar, bey, efendi; eş, koca”, *kagan* “hakan, hükümdar”, *kul* “esir, köle, kul; bağlı ve bağımlı kişi”, *tigin~tegin* “prens” gibi 10 sözcük ele alınmıştır.

“Kadın Cinsiyetini Belirten Dinî Adlar” bahsinde *apsari* << Skt. apsaras “dişi peri”, *çunti* << Skt. cuṇḍī “kadın bir Bodhisattva’nın adı”, *dakini* < Skt. ḍākīnī “(Tantrik Budizm’de dişi bir ara varlık sınıfı”, *narayan* << Skt. nārāyaṇī “bir tanrı kızının adı”, *pantaravasini* << Skt. pāṇḍaravāsini “bir tanrı kızının adı”, *şiri* < TochA śri < Skt. Śrī “bir hikâyedeki büyük günahkârın annesinin adı; kuzeydeki sekiz tanrı kızından birinin adı; tanrıların şeref unvanı”, *şirikini* << Skt. *śrīkanyā “bir tanrıçanın adı”, *teñri kızı* “Tanrı kızı” [<teñri kız + ı], *terim* “(çoğunlukla kadınlar için) bir unvan; tanrıça (Skt. devī’nin eş değeri)”, *yaşotari* << Skt. yaśodharā “batıdaki sekiz tanrı kızından birinin adı” gibi 39 sözcük ele alınmıştır.

“Erkek Cinsiyetini Belirten Dinî Adlar” bölümünde *anandaşiri* < Skt. Ānandaśrī “bir rahibin adı”, *midik* < Sogd. myδ’kk “rahip olmayan erkek Budist, ruhban sınıfından olmayan”, *pañcake* < TochA/B pañcake < Skt. pañcaka “beş (rahibin) grubunu eğiten”, *purane* << Skt. purāṇa “Maitreya’nın bir öğrencisinin adı; rahip olmayan bir Budist’in adı”, *purohiti* < Skt. purohita “kraliyet ev rahibi, şef, usta”, *şantodane* << Skt. śuddhodana “Buda Śākyamuni’nin babasının adı”, *t(e)ñriçi* “tanrıya hizmet eden, tanrının hizmetkârı, rahip; vaiz, dinî uzman” [<teñri + çi], *upast~upase* < Sogd. wp’s’y ~ wp’s’k ~ wp’s’k < Skt. upāsaka “rahip olmayan

erkek Budist, ruhban sınıfından olmayan Budist mümin”, *yišo m(e)ṣiha* < MP/Parth. *yiśō maṣīhā* “Hazreti İsa” gibi 22 sözcük değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada, Eski Uygur Türkçesinde cinsiyetle ilgili en çok sosyo-kültürel adlar bulunduğunu, bunların daha çok dinî adlar üzerine olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca dinî adların çok büyük bir bölümünü alıntı sözcükler oluşturmıştır.

5. Hayvanlarda Cinsiyet Belirten Sözcükler: Bu bölüm “Hayvanlarda Dişiliği İfade Eden Adlar”, “Hayvanlarda Dişiliği İfade Eden Eylemler” ve “Hayvanlarda Erilliği İfade Eden Adlar” olmak üzere üç alt başlıkta değerlendirilmiştir. Bu bölümde hayvanlarda erilliği ifade eden eylemlerin bulunmadığı anlaşılmaktadır.

“Hayvanlarda Dişiliği İfade Eden Adlar” bölümünde *bi* “kısırak, dişi at”, *ingek* “inek”, *iḡen* “dişi deve”, *irk* “genç erkek keçi, koç; koyun”, *kony* “koç, koyun; bir yıl adı; dönemsel bir günün adı”, *koyun* “koyun”, *muḡyak* “dişi maral geyiği”, *subadra* < TochA *subhadrā* < Skt. *subhadra* “bir dişi filin adı = Bodhisattava filinin eşi”, *takıḡu* “tavuk, kümes hayvanları; dönemsel bir yıl adı; dönemsel bir günün adı”, *titir* “dişi deve, daylak deve, dişi hörgüçlü deve (Batı’dan ithal edilmiş)”, *torḡı* “iki yaşındaki dana” sözcükleri ele alınmıştır. “Hayvanlarda Dişiliği İfade Eden Eylemler” bölümünde de sadece şu üç sözcük değerlendirilmiştir: *botula-* “deve yavrusu doğurmak” [<botu + la-], *buzagula-* “(inek) buzağılamak” [<buzagu + la-], *kulunla-* “tay doğurmak” [<kulun + la-].

“Hayvanlarda Erilliği İfade Eden Adlar” bölümünde ise *adḡır~ayḡır* “aygır”, *adḡırlık* “aygırlık, aygır olmaklık”, *atan* “iğdiş edilmiş deve, hadım edilmiş deve”, *budl(a)l(i)ḡ* “burunluklu (erkek deve)”, *bugra* “erkek deve”, *bugralık* “erkek develik, erkek deve için uygun”, *būka* “boğa”, *elik* “erkek karaca”, *erkeç* “erkek keçi, teke, erkeç”, *koç* “koç”, *öküz* “boğa, öküz”, *sıḡun* “erkek geyik, Altay maralı”, *teke* “teke” sözcükleri incelenmiştir.

Hayvanlarda cinsiyet belirten sözcüklerin büyük çoğunluğunu Türkçe sözcüklerin oluşturduğu görülmektedir.

6. Sonuç: Bu bölümde Türkçenin dil bilgisel cinsiyet işaretleyicisi bulunmasa da cinsiyet kategorisini sözlüksel olarak ifade eden bir dil olduğu belirtilmiş, Türk dilinin Eski Türkçe Dönemi’nde dahi söz varlığında cinsiyet kategorisi ayrımını verebilecek düzeyde üretken bir dil olduğu, zengin söz varlığı üzerinden gösterilmiştir.

7. Kaynakça: Kitap içinde verilen alıntı ve yapılan atıfların kaynakları bu bölümde alfabetik sırayla sunulmuş ve toplamda 149 eser künyesi verilmiştir.

Kitapta nadir de olsa alternasyon işaretinin ve kısaltmaların kullanımında tutarsızlıklar görülmekle birlikte çalışmaya bir bütün olarak bakıldığında dikkatli ve titiz şekilde hazırlanmış bir eser olduğu anlaşılmaktadır. Ele alınan her sözcüğün yanında anlamı ve etimolojik açıklaması gösterilmiştir. Sözcüğün hemen yanında anlamının ve etimolojik açıklamasının kaynağı belirtilmemiş fakat değerlendirme kısmında birçok açıklamaya yer verilmiştir. Açıklamalara

bakıldığında söz konusu anlamların ve etimolojik açıklamaların genellikle Wilkens'in (2021) eserinden alındığı anlaşılmaktadır.

Çalışmada *evin* “tohum, tahıl tanesi, buğday, zerre, parçacık; damla; meyve; yaprak, taç yaprağı, başak; parça (meyveler için vs.); gözenek; bir miktar bildiren sözcük; ayrı ayrı, dar, az” sözcüğünün hem “Kadınlığı İfade Eden Bedensel Adlar” hem “Erkekliği İfade Eden Bedensel Adlar” kısımlarında yer alması dikkat çekmektedir. Her iki başlıkta da kelimeye ilişkin anlamlar ve kaynaklar tamamen aynıdır. Aslında *evin* sözcüğü nötrdür. Sözcük, kullanıldığı bağlama göre erillik veya dişilik ifade eder. Çalışmada değerlendirilen *karın*, *köküz*, *kap* gibi sözcüklerde de benzer durum vardır. Ayrıca *irk* sözcüğüne “genç erkek keçi, koç; koyun” anlamları verilmiş fakat sözcük “Hayvanlarda Dişiliği İfade Eden Adlar” bölümünde değerlendirilmiştir. Sözcüğe “genç erkek keçi, koç” anlamlarını Wilkens'in (2021: 309), “koyun” anlamını ise Tekin'in (2019: 397) verdiği belirtilmiştir. Çağdaş lehçeler için sözcüğün tanıklığı verilmemiş fakat Altay Türkçesinde *irik* şeklindeki sözcüğün “üç yaşındaki iri koç; yaşlı koyun” ve Hakas Türkçesindeki *ırık* şeklindeki sözcüğün “iğdiş edilmiş üç yaşında koç” anlamlarında kullanılan sözcükler olduğu ifade edilmiştir (Bayrak 2024: 205-206). Bu gibi hem dişiliği hem erilliği ifade eden sözcükler ortak başlık altında ve her biri özelliklerine göre ayrı ayrı incelemeye değer veriler sunmaktadır.

Eski Uygur Türkçesinde cinsiyet kategorisini bütünüyle ele alması bakımından değerli bu çalışma, çağdaş lehçelerdeki kullanımların da verilmesi bakımından karşılaştırmalı bir eser hüviyeti kazanmaktadır. Sözcüklerin karşılıkları doğrudan verilmekle kalmamış, farklı görüşlerle birlikte etimolojik çözümlemelerinin de sunulmuş olması; Eski Uygur Türkçesindeki sözcüğün bire bir karşılığı çağdaş lehçelerde bulunmadığında aynı kökten gelişen veya aynı anlam çerçevesinde bulunan sözcüklere yer verilmesi yazarın ayrıntılara yaklaşımını sergilemektedir. Toplamda Eski Uygur Türkçesinde madde başı yapılan 198 sözcüğün değerlendirmeye alındığı eser, yenilikçi olduğu kadar yeni çalışmalara kaynaklık edecek nitelikte olması ile de dikkat çekmektedir.

Kaynakça

- ATA, Aysu (Haz.) (2014). *Kıyasü'l-Enbiyâ*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- BAYRAK, Selin (2024). *Eski Uygur Türkçesinde Cinsiyet Kategorisi*. Çanakkale: PA Paradigma Akademi.
- CLAUSON, Sir Gerard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Oxford at the Clarendon.
- ERCİLASUN, Ahmet B(ıcan); AKKOYUNLU, Ziyat (Haz.) (2015). *Kaşgarlı Mahmud Dîvânı Lugâti't-Türk: Giriş – Metin – Çeviri – Notlar – Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- ERCİLASUN, Ahmet Bıcan (Edt.) (1991). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü (I-II)*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- MUZAFAROV, Refik; MUZAFAROV, Nüzhet (2018). *Kırım Tatar Türkçesi-Türkiye Türkçesi-Rusça Sözlük* (Çev. Nariman Seyityahya). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- STAROSTIN, S(ergey) A(natolyeviç); DİBO, A(nna) V(ladimirovna); MUDRAK, O(leg) A(natolyeviç) (2003). *An Etymological Dictionary of Altaic Languages I-III*. Leiden-Boston: Brill.

- WILKENS, Jens (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen Altuigurisch – Deutsch – Türkisch / Eski Uygurcanın El Sözlüğü Eski Uygurca – Almanca – Türkçe*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.
- YÜCE, Nuri (Haz.) (2014). *Mukaddimetü'l-Edeb*. Ankara: Türk Dil Kurumu.